

**LESBRIEF
LAAT JE NIET GEK MAKEN!**

Colofon

Deze lesbrief is ontwikkeld in opdracht van de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling van de gemeente Amsterdam en mag rechtenvrij en kosteloos worden gebruikt, verveelvoudigd en verspreid.

Ontwikkeling
Centrum voor Nascholing Amsterdam
www.centrumvoornascholing.nl

Contactpersoon: Alle van Steenis
E-mail: avansteeniscna.uva.nl

Ontwikkelaars

Caroline Offerhaus
Alle van Steenis
Mirjam Windrich
Met medewerking van Taalcentrum VU

Vormgeving

Twinmedia, Culemborg

Foto's

Les 1: Jeugdvoetbal, Leo de Korte
Les 4: Vrouwen bij de bushalte, Guido Koppes

Illustraties

Marcel Jurriëns
Les 6: Karikaturen politici van Maarten Wolterink

Redactie

Kwintessens Uitgevers
www.kwintessens.nl

Kwintessens
uitgevers

Contactpersoon: Jeroen Hoogerwerf
E-mail: j.hoogerwerf@kwintessens.nl
© 2008 Kwintessens NZV Uitgevers

Foto's omslag

Nationale Beeldbank (jongens op straat, Guido Koppes;
vrouwen bij de bushalte,
Guido Koppes; springkussen, Oopsfoto's)

Inhoudsopgave

1. Verschillend zijn mág	4
2. Praten, praten, praten ...	6
3. Gevoelens uiten	8
4. Geloven in Nederland	11
5. Heilige boeken	14
6. Mag je alles zeggen wat je vindt?	17

Inleiding

In deze lesbrief gaat het over vrijheid van meningsuiting, geloof, politiek, praten en emoties. Onderwerpen die veel met elkaar te maken hebben én ... waar vrijwel iedereen mee te maken heeft.

Op school en met vrienden is het goed om van elkaar te weten wat belangrijk voor je is: je thuis, je geloof en wat daar voor jou bij hoort. Hoe meer je van elkaar weet, hoe beter je elkaar (vaak) kunt begrijpen. En dat is de moeite waard als je nog jarenlang samen naar school gaat. En wie weet later elkaar ook nog eens tegenkomt.

In Nederland kennen we vrijheid van meningsuiting. Je mag je mening uiten en ook je gevoelens. Daarnaast kennen we ook vrijheid van godsdienst. Je mag geloven wat je wilt en ook niet geloven.

Voor de manier waarop wij naast en met elkaar leven is ook de politiek belangrijk. De landelijke politiek in Den Haag en de gemeentelijke politiek in een stad als Amsterdam.

Politici doen hun best om de samenleving goed en veilig te laten functioneren. Zij denken heel verschillend over wat daarvoor nodig is. Dat is logisch, want het zijn verschillende mensen met verschillende ideeën.

Het is de moeite waard om over je gevoelens te praten en om ze niet te verstoppen. Een ander kan aan jou niet altijd zien wat je denkt of voelt. Er alleen mee blijven rondlopen maakt dat je jezelf eenzaam en ongelukkig gaat voelen. Er zijn altijd mensen die naar je willen luisteren en die blij zijn als je vertelt waar je mee zit. Of als je juist zegt waar jij blij om bent!

1

Verschillend zijn mág!

Alle Nederlanders mogen vanaf hun achttiende stemmen!

Alle mensen zijn verschillend. We zien er allemaal anders uit. Denk maar aan de kleur haar, huid, ogen ... We doen allemaal verschillende dingen. Denk maar aan alle beroepen die er zijn. En – heel belangrijk – we denken allemaal verschillende dingen en we hebben verschillende meningen over van alles. Dat levert soms veel discussies op: op straat, op school, thuis en in de politiek. En dat is prima. In Nederland mag namelijk iedereen zeggen wat hij of zij vindt. Maar je mag niet discrimineren. Dat staat zelfs in de Grondwet, de belangrijkste wet van Nederland.

16 miljoen mensen

Je kunt je wel voorstellen om hoeveel verschillen het gaat als we de Nederlandse bevolking eens bekijken. Ja, die bestaat uit meer dan 16 miljoen mensen! En afgezien van het uiterlijk, wat doen die mensen eigenlijk allemaal?

Kleine mensen

Baby's slapen en eten. Kinderen gaan naar school in de stad of in een dorp. Ze fietsen of lopen. Ze leren hard of niet zo erg hard. Ze spelen met elkaar of alleen. Sporten doen ze ook. Voetballen of tennissen. Of ze zitten op ballet of op yoga.

Grote mensen

Volwassen mensen werken op een kantoor, in een fabriek of op een boerderij. Of ze geven les op school. Misschien rijden ze in een vrachtwagen. Veel mensen werken in een winkel of ze maken huizen en gebouwen voor anderen. Of ze bouwen computers.

Weer anderen lezen boeken om aan anderen kennis door te geven op school of de universiteit.

Sommige mensen doen thuis het huishouden en vangen de kinderen op als ze uit school komen. Weer anderen poetsen de hele dag door om alles schoon te krijgen. Er werken mensen in de kerk, in de synagoge of in de moskee. En

er zijn ook kunstenaars die schilderen of beeldhouwen en zo hopen iets moois te maken. Er zijn automonteurs en loodgieters, professoren en boekverkopers.

Verschillende gevoelens

Dat zijn al heel veel verschillen. Je kunt je ook afvragen hoe al die mensen van binnen in elkaar zitten. Wat denken ze bijvoorbeeld? Wat voelen ze? Wat willen ze?

Dat is moeilijk te zeggen. Want alle mensen denken en voelen verschillend. Je kunt ook moeilijk in het hoofd van iemand anders kijken ... Of zou je er wel een beetje naar kunnen raden?

Verschillende wensen

Mensen werken om geld te verdienen. Om van dat geld te kunnen wonen, eten en drinken, te kunnen leven. Maar een schilder wil ook graag een mooi schilderij maken. En een leraar wil graag een leuke les geven waar de leerlingen wat van leren. Iemand op kantoor wil graag een goed plan maken dat wordt uitgevoerd. Een bouwvakker is natuurlijk heel blij als zijn gebouw goed gelukt is en er mooi bijstaat. Mensen willen graag iets goeds voor elkaar krijgen, maar

Grondwet, artikel 1

Omdat we er in Nederland van uitgaan dat alle mensen gelijk behandeld moeten worden, is er de Grondwet. Die geldt voor iedereen en iedereen moet zich eraan houden. Dit is de belangrijkste wet om te zorgen dat we prettig kunnen samenleven. Want als de een meer zou mogen dan de ander, zou dat niet eerlijk zijn. De Grondwet is voor het eerst geschreven in 1814. Daarna zijn er nog veel veranderingen in aangebracht. Het belangrijkste artikel waarin staat dat alle mensen gelijk zijn, is artikel 1:

'Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan.'

dat gaat niet altijd even gemakkelijk. Want niet iedereen vindt hetzelfde schilderij even mooi. Niet iedereen houdt van dit of dat soort gebouw.

En er zijn ook altijd betere plannen ...

En er zijn altijd andere wensen ...

Verskillende smaken en meningen

Meestal komen mensen er samen wel uit door over verschillende plannen en wensen te praten. Ze kunnen accepteren dat smaken en meningen verschillen. Ze kunnen iemand anders overtuigen en van mening doen veranderen. Als ze er zo over praten en er samen uitkomen, is er niets aan de hand.

Verskillende geloven

Als je in God gelooft ben je in Nederland voor de wet precies gelijk aan iemand die niet in God gelooft. Of in Allah, of in toverkracht, of in wat dan ook. Mensen kunnen dus in uiterlijk en in hun overtuigingen nog zo veel van elkaar verschillen; ze hebben allemaal het wettelijke recht om 'gelijk' behandeld te worden. Je mag de een leuker of aardiger of liever vinden dan de ander, maar als mens blijft iedereen gelijk.

★ Doen

Schrijf artikel 1 van de Nederlandse Grondwet in je eigen woorden op een affiche. Zorg dat je er aandacht mee trekt, bijvoorbeeld door kleur, grootte of afbeelding.

2

Praten, praten, praten...

In de samenleving praat iedereen met elkaar over van alles en nog wat, over wat we denken en wat we doen. Over wat we voelen en wat we willen. Over wat anderen zeggen en willen. En we praten over elkaar. We praten bijvoorbeeld om informatie te krijgen, om onszelf bekend te maken, om vrienden te maken, om het leuk te hebben, om problemen op te lossen. We praten ook om te voorkomen dat een nare opmerking tot ruzie leidt, of een vechtpartij, waarbij we onze emoties niet meer onder controle hebben.

Met wie praat jij?

Op school praat je ook met elkaar. Met je vrienden en vriendinnen en met de leraren. Thuis praat je met je ouders, met je broers en zussen, met familie en mensen in de buurt. Je maakt grapjes, je vertelt wat je meemaakt, hoe je over dingen denkt. Misschien maak je ook af en toe ruzie omdat je een andere mening hebt. En stel je vragen omdat je wilt weten hoe iets zit. Of omdat je bijvoorbeeld toestemming wilt krijgen om iets te doen, iets te kopen of om ergens naartoe te gaan.

Is praten belangrijk?

Praten is aan anderen vertellen wat je weet, denkt of voelt. Je geeft informatie aan iemand. En andersom krijg je informatie terug. Je komt dingen te weten door met elkaar te praten. Dat is belangrijk, want iedere keer als je iets vraagt en een antwoord krijgt, leer je weer wat. Praten is ook belangrijk om te weten te komen wat een ander denkt. Dat kun je namelijk meestal niet zien aan de buitenkant. Soms doet iemand iets en dan begrijp je niet waarom hij of zij dat doet. Misschien vat je het als onaardig op, maar is het helemaal niet zo bedoeld. En als jij dan iets onaardigs terugdoet, dan heb je samen een probleem: ruzie! Je kunt beter eerst vragen hoe het zit. Dan kan die ander het jou vertellen.

Ook al spreken we allemaal dezelfde taal, we begrijpen elkaar niet altijd even goed. Dat geldt eigenlijk voor alle mensen. Daarbij komt nog dat mensen die in de politiek zitten een beetje anders praten dan mensen die op straat werken. Iemand achter de toonbank in een winkel praat anders dan iemand in de kerk of moskee. De een gebruikt vaak moeilijke woorden en lange zinnen, de ander heeft genoeg aan gewone woorden en korte zinnen.

Praten in de media

Ook in 'de media' wordt veel gepraat. Televisie kun je horen en zien, maar je kunt niet meteen meepraten. Je kunt ook niet direct vragen wat iemand bedoelt als je het niet snapt. Iemand zegt dit en een ander zegt dat. Je hoort de mensen van de straat, de nieuwslezer, de politicus en de mensen in de talkshows.

Wat zijn media?

Media is het meervoud van medium. Een medium is een hulpmiddel om informatie, ideeën en meningen over te brengen aan alle mensen. Daar valt veel onder: televisie, radio, kranten, tijdschriften, internet.

Praten op internet

Op internet is het eigenlijk nog veel ingewikkelder. Daar praat (schrijft) iedereen over van alles en nog wat. En op internet kun je ook nog filmpjes kwijt, die niemand op televisie wil laten zien. Op zich is dat natuurlijk fijn, want je mag zeggen en laten zien wat je wilt. Maar het is minder fijn als mensen elkaar uitschelden of beledigen. Als mensen bijvoorbeeld elkaars uiterlijk of religie of mening belachelijk maken.

Op internet is het gemakkelijk om iemand belachelijk te maken. Je hoeft niet te schrijven of te laten zien wie je bent. Je kunt waar dan ook op de wereld zijn en achter je computertje de raarste dingen over anderen schrijven. Echt erg is dat niet. En het gaat trouwens enorm vervelen. Je schiet er ook weinig mee op om dat soort dingen te doen, omdat je er weinig mee bereikt. Informatie overbrengen waar anderen wat aan hebben, daar schiet je veel meer mee op!

Kwetsend praten

Maar hoe zit het met mensen die voor bladen en kranten schrijven of die op tv komen en daar mogen zeggen wat ze willen? Mensen die andere mensen belachelijk maken? Vind je dat vervelend en zou je het liefst direct iets terug willen zeggen of doen? Voel jij je gekwetst, of trek jij je er niets van aan?

Je zou erover kunnen praten met de mensen om je heen. Met andere kinderen, met leraren, met ouders en andere volwassenen. Mensen hebben graag duidelijkheid over al die verschillende onderwerpen. Het is ook prettig om samen op zoek te gaan naar antwoorden, zeker als het om discriminatie gaat. Of over het zwart maken van bepaalde mensen. Want dat leidt tot boosheid. En daar komt weer ruzie en ellende van. Schuldpartijen en in het ergste geval steekpartijen. Opgekropte woede kan tot schade leiden die niet meer goed te maken is.

Generaliseren

Het lijkt vaak alsof het over 'alle voetbalfans' gaat als er rellen zijn bij een belangrijke wedstrijd. Of alsof het over 'alle Marokkaanse jongeren' gaat als er problemen zijn in bepaalde stadswijken. En dat terwijl er toch maar een persoon of een klein groepje verantwoordelijk is voor die rel-

len of problemen. Dit heet **generaliseren** en eigenlijk spreek je dan kwaad over mensen om wie het helemaal niet gaat. Dat is niet zorgvuldig en ook niet eerlijk. Maar jij kunt beter weten! Door gewoon te vragen en door te praten. Dan weet jij snel genoeg hoe het wél zit!

★ Doen

Bedenk een stelling die begint met 'Alle ...' Dit moet een algemene, generaliserende stelling zijn. De stelling mag niet kwetsend zijn.

Bijvoorbeeld: 'Alle mensen streven naar geluk.'

Schrijf die stelling hieronder.

3

Gevoelens uiten

Als er dingen gebeuren die je niet goed begrijpt, kun je in de war raken of je onveilig voelen. Soms praten mensen zo overtuigend dat het lijkt of ze echt gelijk hebben. Dat kan jou het gevoel geven dat jij verder niet zo veel in te brengen hebt. Meestal durf je dan ook niet meteen te vragen hoe het zit.

Misschien weet je soms ook niet goed waarover het gaat als er bijvoorbeeld wordt gesproken over politiek, beleid of hoe het verder moet met Nederland. En als de woorden van zo iemand op de televisie of in de krant komen, kun je niet eens vragen om uitleg. De ander is te ver weg. Je kunt hem of haar ook niet zomaar even bellen.

Met je vrienden en ouders praat je misschien over bepaalde gebeurtenissen of over de politiek. In een discussie kan het er af en toe heftig aan toe gaan: mensen winden zich op over wat een ander zegt. Je probeert een ander te overtuigen van jouw mening. Zonder dat je precies weet waarom, voel jij je boos worden, of bang...

Wat voor gevoelens kun je allemaal hebben? Dat zijn er heel veel, maar de belangrijkste zijn toch wel: blij, bedroefd, bang en boos.

Blij

Je kunt blij worden van een leuk cadeautje, van een goed cijfer op school of van een gezellige dag met je familie. Van dieren kun je ook blij worden, vooral als ze iets grappigs doen. Waar kun je nog meer blij van worden?

Wat doe jij als je blij bent? Vertel je dat aan anderen?

En wat zeg je dan? Of laat je het op een andere manier blijken? Is het fijn om dat te laten blijken? Worden anderen dan ook blij? Is het fijn om je blijdschap te delen met anderen?

Bedroefd

Bedroefd is ongeveer hetzelfde als verdrietig, somber of triest. Het is een gevoel van teleurstelling of verlies. Je kunt het worden als er iemand weggaat die je heel leuk vindt, of erger nog, als er iemand doodgaat. Bedroefd kun je ook worden van een slecht cijfer op school of als je ruzie hebt met een vriend of vriendin. Van mooie muziek kun je ook bedroefd worden.

Wat doe jij als je bedroefd bent? Ga je huilen?

Word je stil en heb je geen zin meer om iets te zeggen? Loop je weg? En als je aan iemand anders vertelt dat je bedroefd bent, wat gebeurt er dan? Willen andere mensen je dan troosten en helpen?

Bang

Als je bang bent, voel je jezelf niet veilig. Het is een beetje eng. Je hebt het gevoel dat je bedreigd wordt en dat je gevaar loopt. Je kunt bang zijn als iemand je pijn heeft gedaan of wil gaan doen. Maar je kunt ook bang zijn als je niet zeker weet of dat gaat gebeuren, maar dat wel vermoedt. Woorden kunnen ook pijn doen. Als iemand nare dingen tegen je zegt, kun je ook bang worden. Misschien wil je weglopen of gaan huilen.

Wat doe jij als je bang bent? Wanneer voelde je voor het laatst angst?

Kun je het aan iemand zien als hij of zij bang is? Hoe ziet dat eruit?

Waarom denk je dat mensen anderen bang willen maken? Wat hebben ze eraan?

Boos

Boos kun je worden als iemand iets negatiefs over jou of je vrienden zegt. Of over je ouders en familie. Je kunt ook boos worden als er niet gebeurt wat jij wilt. Of als jij dingen echt anders ziet dan een ander. Of als iemand je pijn doet, lichamelijk. Dan kun je bang worden, maar ook

boos. Misschien wil je iets terugdoen. Of juist met woorden laten zien dat je boos bent.

Wat doe jij als je boos bent? Waar kun jij echt boos om worden? Hoe voelt dat precies? Wat zou je dan willen doen? Kun je nog meer woorden bedenken die met boos te maken hebben?

Denk je dat boos zijn goed is, dat het nut heeft? Wat hebben mensen eraan?

Als je boos bent ...

Mensen praten over van alles, dat heet communicatie. Ze praten ook over gevoelens. Daarover kun je vertellen, je kunt vragen stellen of je kunt direct laten merken hoe je je voelt.

Een directe manier om te laten zien dat je boos bent is bijvoorbeeld iemand slaan. Maar daarmee bereik je alleen maar dat je de ander pijn doet. En dat de ander niet meer met je wil praten. Dan houdt de communicatie op.

Een veel betere manier om je boosheid te uiten is vertellen dat je boos bent en waarom je boos bent. Dat is niet zo gemakkelijk. Soms moet je even de tijd nemen om te bedenken wat je boos maakt en hoe je het de ander kunt zeggen. Dan kan de ander er eerst over nadenken of het de bedoeling was je boos te maken en vervolgens reageren. Je hebt dan al een gesprek en eerste stap om er uit te komen, soms met wat hulp.

Wat doe jij als je boos bent? Ga je dan lopen mokken of mopperen? Wil je schreeuwen? Wat denk je als je boos bent? Zeg je misschien dingen in jezelf, waardoor je alleen maar nóg bozer wordt? Dat lost niets op. Hoe gaat je boosheid meestal weer over?

Mensen kunnen hele boze gedachten hebben, maar dat hoeft je niet aan ze te zien. Andersom kunnen mensen ook heel hard negatieve dingen roepen, maar dan zijn ze nog niet boos. Je kunt het maar het beste gewoon zeggen.

Als je bang bent ...

Hoe maak je aan een ander duidelijk dat je bang bent? Je kunt weggrennen en je verstoppen, maar dat helpt niet. Dan word je alleen nog banger. Je kunt ook gaan huilen en hopen dat iemand je troost en je angst wegneemt. Wat mogelijk beter werkt, is je afvragen waar je precies bang voor bent. Is het voor echte grote monsters of gaat het om de woorden van iemand die je helemaal niet kent? Of gaat het om dingen die je in je omgeving hoort en ziet? Het is dan heel goed om aan anderen, je ouders of je leraar, maar ook je leeftijdgenoten te vertellen dat je bang bent. Je zult merken dat je vaak helemaal niet bang hoeft te zijn. Bang zijn heeft te maken met gedachten. Als je dént dat je bang bent, voel je jezelf ook bang. Ook dan is het goed om aan iemand anders te vertellen dat je bang bent en te vragen of dat wel terecht is!

Als je blij of bedroefd bent ...

Blijdschap laten merken is natuurlijk alleen maar leuk. Als het goed is, maak je anderen daarmee ook blij, of je nu alleen maar lacht, een dansje maakt of uitgebreid vertelt over je blijdschap.

Als je bedroefd bent is het fijn om dat te laten merken aan anderen. Het gaat sneller over als anderen je kunnen helpen of zelfs opvrolijken. Als je je terugtrekt en tegen niemand meer iets zegt, duurt de bedroefdheid veel langer en dat is niet zo leuk.

Als je bedroefd bent, denk je ook van alles en nog wat. Dat mensen niet aardig zijn, dat jij je alleen voelt, dat je dingen niet snapt. En dan kun je ook nog eens bang worden dat iemand het aan je ziet. Of boos, omdat niemand naar je toekomt.

Wat kun je dan beter doen dan ... vertellen dat je bedroefd bent?

★ Doen

Maak een emotiepaspoort. Gebruik daarvoor de speciale pagina 'Emotie Paspoort'.

Schrijf bij elke emotie een kort verhaaltje over jezelf. Het moeten tekstjes zijn die iets over jou zeggen.

Bijvoorbeeld bij 'blij': 'Ik word blij van ... Dat merk je aan me want ... Ik vertel anderen waar ik blij over ben als ...'
Bijvoorbeeld bij 'boos': 'Ik kan heel boos worden als ... Als ik boos ben, dan ...'

Als iedereen het emotiepaspoort heeft ingevuld, wissel je met je buurman of buurvrouw van paspoort. Wees zorgvuldig met het paspoort van de ander en respecteer diens gevoel. Zijn er overeenkomsten of verschillen? Herkennen jullie elkaars gevoel?

Emotie Paspoort

Dit paspoort is van

Blij

Bedroefd

Boos

Bang

4

Geloven in Nederland

Veel gepraat

Geloof het of niet, maar in Nederland zijn er mensen die gelovig zijn en mensen die dat niet zijn. Tegenwoordig wordt er veel gepraat over mensen voor wie een geloof belangrijk is: op tv, op straat, op de radio, in de kranten en op internet.

Het gaat dan meestal over de islam en het christendom. En vooral over de verschillen daartussen.

Godsdienst

Het christendom, het hindoeïsme, het jodendom en de islam zijn grote godsdiensten of religies. In grote wereldreligies als het christendom en de islam leven de aanhangers naar heilige geschriften. En ze geloven in profeten - een soort boodschappers van God - die antwoorden geven op wat goed en fout is.

Zo kunnen christenen in de Bijbel lezen wat goed is om te doen en wat niet. Christenen zijn mensen die geloven dat Jezus Christus de zoon van God is en dat zij via hem verzoend met God mogen leven, op weg naar Gods koninkrijk. Ook in de Koran komt Jezus voor. In het Arabisch is zijn naam Isa. Hij wordt in de Koran genoemd als een belangrijke profeet en boodschapper. Onze jaartelling is gebaseerd op de geboorte van Jezus.

De islam ontstond ongeveer 1400 jaar geleden in Mekka toen de profeet Mohammed vertelde en opschreef wat hij van Allah had gehoord over hoe mensen het beste kunnen leven. Als moslims zich afvragen wat goed of slecht is, kunnen ze in de Koran de antwoorden van Mohammed vinden op deze vragen.

Veel godsdiensten in Nederland

Sommige kinderen zijn moslim, christen of joods, en andere zijn dat niet. Maar als je niet bij een moskee, synagoge of kerk hoort, ben je dan anders? Ben je dan beter of slechter? En als je er wel bij hoort, ben je dan precies hetzelfde als andere moslims, christenen of joden? Er wordt de laatste tijd wel erg veel gepraat en geschreven over deze godsdiensten, maar al deze verschillende geloven zijn niet nieuw in Nederland.

Even terug in de tijd

Als je terugkijkt in de Nederlandse geschiedenis blijken er al heel lang mensen van verschillende geloven samen te leven.

Driehonderd jaar geleden waren de Nederlanders al voor vrijheid van godsdienst, en leefden mensen met verschillende geloven in Nederland al naast elkaar. Mensen die uit andere landen moesten vluchten om hun geloof (protestanten, joden) kozen Nederlandse steden uit om hun bestaan opnieuw op te bouwen in die 'vrijheid van godsdienst'. Er waren ook mensen die geen geloof hadden. Zij lieten zich inspireren door wat geleerde mensen ooit hadden gezegd of geschreven, zoals filosofen.

Kennismaken met andere gewoonten en geloven

Nederlanders hebben altijd veel gereisd en gehandeld. Ze kwamen in verre oorden terecht en gingen wonen op vreemd grondgebied. En wie ver weg gaat, komt mensen tegen die anders denken of een ander geloof hebben. Honderden jaren geleden ontmoetten de Nederlandse reizigers en handelaren op deze manier bijvoorbeeld al moslims. En dan niet in Nederland, maar in de landen waar moslims woonden. Vroeger betekende ver reizen vaak varen. Over zee kwamen de Nederlanders aan land in onbekende gebieden en zetten daar handelsposten op en stichtten nederzettingen van boeren. Ook het huidige Indonesië werd door de Nederlanders gekoloniseerd en heette meer dan driehonderd jaar lang 'Nederlands Indië'.

Een filosoof is iemand die nadenkt over de zin en betekenis van het leven. Beroemde filosofen zijn bijvoorbeeld Plato, Erasmus en Descartes. Van deze filosofen worden nog steeds teksten gelezen.

Wat is dat, koloniseren? Nederlanders gingen in de zeventiende eeuw in Indië wonen en werken om er specerijen vandaan te halen. In Indië groeiden de specerijen (kruiden) nootmuskaat, foelie, kruidnagel en kaneel. In Nederland werden deze specerijen veel gebruikt in het eten. Later werd ook koffie en suiker uit Indië gehaald. Met deze handel viel in Nederland goed geld te verdienen. De meeste Indonesiërs waren toen moslim, maar geloofden daarnaast ook in bovennatuurlijke krachten. Dat soort krachten konden gewoon in een boom of een meertje of een voorwerp zitten.

Mannen bidden in moskee in Jakarta, Indonesië

Als de Nederlanders problemen hadden met de Indische bevolking, was dat niet vanwege het geloof. Vaak had dat dan een politieke of economische oorzaak. Kortom, de Nederlanders hadden eeuwen geleden al veel te maken met andere religies.

Verschillend zijn mag!

Er zijn verschillen tussen wat christenen, moslims en joden geloven, maar er zijn ook veel overeenkomsten. Zo geloven ze allemaal in een God. Ze vinden het belangrijk om samen met geloofsgenoten bij elkaar te komen om te bidden, te lezen, te luisteren en te zingen. Dat doen zij in een gebedshuis: christenen in een kerk, moslims in een moskee, joden in een synagoge.

Verhalen over God of Allah en de mensen spelen voor allemaal een belangrijke rol: ze lezen ze in de Bijbel (christenen), de Koran (moslims) of de Tenach (joden).

Maar dat is niet het belangrijkste; het gaat erom dat je verschillend mag zijn. Dat geloven of niet-geloven geen reden is om iemand uit te sluiten, buiten de deur te zetten

Kolonie is een ander woord voor een gebied ver weg over zee dat veroverd was door een Europees land. In dat overzeese gebied had dat Europese land het voor het zeggen.

of in een hokje te stoppen. Mensen mogen verschillende dingen geloven en vinden. Dat hoort erbij, net zoals de kleur van hun huid kan verschillen, ze in verschillende landen geboren kunnen zijn en verschillende talen kunnen spreken.

Geloofsbeleving

Net zoals alle mensen onderling verschillen, gaan zij ook allemaal verschillend met hun geloof om. Daarom beleeft ieder mens zijn geloof op zijn eigen manier.

Je kunt bijvoorbeeld joods zijn en een keppeltje dragen, maar je kunt ook joods zijn zonder dat je zo'n uiterlijk teken draagt. Je hoeft niet in Israël te wonen om jood te zijn. Je kunt in Mohammed en de Koran geloven en heel vaak naar de moskee gaan, maar ook moslims die nooit naar de moskee gaan, kunnen heel gelovig zijn.

Net zoals je kunt discussiëren over of je school leuk vindt of niet, kun je ook praten over je geloof. Niet iedereen is gelovig of gelooft ergens in. Niet iedereen gelooft in hetzelfde en op dezelfde manier. En soms geloof je op het ene moment sterker in God dan op het andere moment. Dat kan en mag allemaal.

Een land vol geloof

In Amsterdam en andere steden in Nederland wonen kinderen met verschillende achtergronden, uit verschillende culturen en religies. Al die kinderen zijn verschillend opgevoed. Sommige ouders zijn heel gelovig, andere ouders niet.

Het hoeft helemaal geen probleem te zijn dat er in een land veel verschillende godsdiensten zijn. Het wordt pas een probleem als iemand zegt dat het ene geloof goed is en het andere slecht. Dat kan een ander zich aantrekken, terwijl hij gewoon zijn geloof aanhangt. Een geloof is op zich niet goed of slecht. Het is er of het is er niet.

Maar als je wat meer weet over het geloof van anderen, dan begrijp je hopelijk ook meer van die ander. Iemand die zich houdt aan de regels van Mohammed, doet soms andere dingen dan iemand die volgens de woorden van Jezus Christus leeft. Je eet misschien geen varkensvlees of je bidt maar twee keer per dag. Of je bidt alleen op zondag in de kerk. Of helemaal niet. We hebben in Nederland vrijheid van godsdienst. Dus mag iedereen geloven wat hij wil. Natuurlijk ben je ook vrij om geen geloof te hebben.

★ Doen

In Nederland wonen mensen die afkomstig zijn uit veel verschillende landen. Gebruik een atlas met een kaart van de wereldgodsdiensten. Of zoek deze kaart op internet. Zoek uit welke verschillende godsdiensten er nu zijn in Suriname, Indonesië, Marokko en Turkije.

Hoe hebben de mensen hun geloof bij vertrek uit hun geboorteland meegenomen? In hun hoofd, hart en levensstijl, maar misschien ook met voorwerpen, 'souvenirs'. Ga op zoek naar foto's en plaatjes van voorwerpen die te maken hebben met de verschillende religies en maak er een collage van.

5

Heilige boeken

In boeken staan ideeën en gedachten van mensen. Iedereen mag zijn ideeën in boeken schrijven. Maar niet iedereen hoeft het met die ideeën eens te zijn. Dit geldt voor alle boeken, dus ook voor oude en heilige boeken. Ook dat heeft te maken met de vrijheid van meningsuiting die we in Nederland hebben.

In de loop van de wereldgeschiedenis zijn er per godsdienst belangrijke dingen opgeschreven. Over die godsdiensten, over de geschiedenis ervan en over hoe je moet leven als je een bepaalde godsdienst aanhangt. We hebben het hier bijvoorbeeld over de Bijbel voor de christenen, de Koran voor de moslims en de Veda's voor de hindoes. Deze geschriften worden door de aanhangers van deze religies beschouwd als heilig, en zijn voor hen dus heel belangrijk.

Bijbel

De christenen hebben als heilig boek de Bijbel. De Bijbel is een verzameling van verschillende teksten (verhalen, gedichten, brieven) die over het geloof in God gaan. Die Bijbel bestaat uit twee onderdelen: het Oude Testament en het Nieuwe Testament. Het Oude Testament werd geschreven in het Hebreeuws (de taal van Israël). In de tijd voor de geboorte van Jezus Christus werden de verhalen en verzen die mensen elkaar vertelden, verzameld en opgeschreven. Samen vormen deze een boek, dat oorspronkelijk de *Tenach* heet. Dat is de bijbel voor het joodse geloof, de Hebreeuwse Bijbel. De eerste vijf delen van de Tenach samen heten de *Thora*.

Het Nieuwe Testament is oorspronkelijk in het Grieks geschreven en begint bij de geboorte van Jezus Christus in het jaar nul. Deze gebeurtenis wordt in het Oude Testament al voorspeld door profeten in Israël. Ook in de Koran, die

Thora-rol in Joodse synagoge

600 jaar na het Nieuwe Testament wordt geschreven, staat Jezus Christus vermeld als een belangrijk en wijs man.

Kerkraam met afbeelding van Jezus

Koran

Als we over de islam praten, praten we ook over de *Koran*. De Koran behoort tot de heilige boeken in de geschiedenis. Moslims geloven wat er in de Koran staat. Ze willen graag leven zoals in dat boek staat beschreven. Het zijn tenslotte de woorden die Mohammed ongeveer 1400 jaar geleden heeft gehoord en heeft opgeschreven. Maar wat is de Koran precies voor soort boek?

Volgens de traditie van de islam zijn de woorden in de Koran in het Arabisch door Allah via de engel Djibriel aan Mohammed doorgegeven. De Koran geeft voorschriften over hoe gelovigen moeten leven en bevat vertellingen over voorgaande profeten (zoals Jezus), over volken en over hun

Een opengeslagen koran

lotgevallen. De Koran is verdeeld in 114 hoofdstukken, soera's genaamd. De Koran benadrukt dat Allah dezelfde is als de God van joden en christenen.

De Koran is in het Arabisch geschreven, dus voor de Nederlandse moslims niet altijd even goed leesbaar. Ze kunnen namelijk niet allemaal Arabisch lezen. Toch proberen ze wel zo veel mogelijk de Arabische woorden te volgen. Een vertaling geeft misschien een andere betekenis aan de woorden.

Woorden van Boeddha

Een boeddhist gelooft niet in één God. Het boeddhisme is een levenswijze waarbij meditatie centraal staat. Het boeddhisme kent vele verhalen en verzen. Deze zijn gebaseerd op wat Gautama Boeddha gezegd zou hebben. Gautama Boeddha was een man die in Nepal leefde ongeveer 500 jaar voor Christus. Het boeddhisme is wijdverbreid in heel Azië.

Ook in Europa zijn of worden mensen boeddhist. Bijvoorbeeld omdat zij de teksten mooi en aansprekend vinden. Of omdat ze graag willen leven volgens de boodschappen van Boeddha. In het boeddhisme leer je hoe je goed kunt leven en hoe je foute dingen kunt vermijden door je geestelijk te ontwikkelen. Dat betekent dat je leert goed en geduldig na te denken en ook leert hoe je bijvoorbeeld boosheid of agressie kunt beheersen.

Veda's

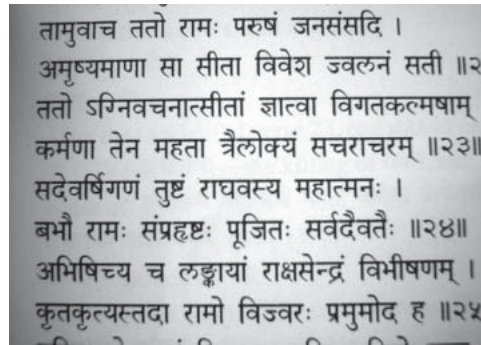
Nog veel ouder zijn de *Veda's* uit India. Ze horen bij het Hindoeïsme. Veda's zijn geschriften, meestal gedichten,

Boeddhabeeld

Een bidwiel van een boeddhist

Tekst in het Sanskriet

die in het Sanskriet zijn opgeschreven. Het Sanskriet is de oudste taal van de wereld. Veda betekent 'kennis'.

Hoe oud deze geschriften zijn, is niet helemaal duidelijk. Ze zijn in ieder geval meer dan duizend jaar voor Christus opgeschreven. Dus al meer dan drieduizend jaar oud! De gedichten gaan over God(en), geestelijk leven, het heelal, de natuur en de juiste levenswijze. Zij vormen de basis voor het hindoeïsme, het oorspronkelijke geloof van India. In veel Aziatische landen wonen hindoes. Ook in Nederland wonen veel hindoes, naar schatting zo'n 200.000.

Een van de heilige boeken van de hindoes heet de *Bhagavad Gita*, een verhaal over een krijger waarin staat hoe hij God kan vinden en zuiver en goed kan leven. Dit boek speelt soms een rol bij yoga, een vorm van lichamelijke oefening die door veel mensen wordt beoefend.

Tempel van hindoes in India

Voorlezen en zingen

Veel mensen hebben door de eeuwen heen hun best gedaan om al deze heilige boeken leesbaar en beschikbaar voor anderen te houden. Zij vonden het belangrijk wat er in deze boeken staat. Er bestond nog geen internet. Alle boeken werden door mensen met de hand geschreven en verspreid. Je kon niet zomaar even een tekst die je mooi en belangrijk vond doormailen aan iemand in Japan. Nee, er gingen jaren overheen voordat iemand een boek met de hand had overgeschreven. En van het ene land naar het andere had vervoerd. Om de teksten toch wat sneller onder de mensen te brengen werden ze voorgelezen of gezongen. Zo kon iedereen meegenieten en ervan leren.

Boeken verbieden?

Natuurlijk praten mensen ook over wat er in al deze boeken staat. De een gelooft erin, de ander is het er helemaal niet mee eens. De een vindt het mooi en goed, de ander twijfelt of het allemaal wel klopt. Daar kun je over discussiëren en dat gebeurt ook vaak.

Als je het niet met een bepaald boek eens bent, betekent dat nog niet dat iemand anders het niet mag lezen. Of dat je het boek bijvoorbeeld verbranden mag. Dat geldt voor alle boeken, niet alleen voor heilige boeken. Zo werden in nazi-Duitsland in 1933 alle boeken van joodse en communistische schrijvers verbrand.

In boeken staan ideeën en gedachten van mensen. Boeken kun je niet zomaar verbieden, omdat we in Nederland vrijheid van meningsuiting hebben.

10 mei 1933 - In Berlijn, maar ook in andere Duitse steden, werden tienduizenden boeken van communistische, joodse of andere niet gewenste auteurs op de brandstapel gegooid. Op de Opernplatz in Berlijn gingen alleen al 20.000 boeken in vlammen op.

Alle Duitse boeken die niet aan de eisen van het naziregime voldeden, werden op bevel van de regering van Adolf Hitler verbrand. Hieronder vielen alle werken van joodse, communistische en socialistische schrijvers.

Tijdens de verbrandingen die door veel studenten werden bijgewoond, werden naziliederen gezongen.

Vele boeken, vele godsdiensten

Godsdiensten zijn op verschillende plekken op de wereld ontstaan. Omdat veel mensen reizen en in andere landen gaan wonen, nemen ze hun godsdienst mee. In Nederland zijn veel mensen vanuit andere delen van de wereld komen leven, wonen en werken. Daarom zijn er in Nederland heel veel soorten godsdiensten, met hun eigen kerken, synagogen, moskeeën en andere plekken waar mensen samen hun geloof kunnen beleven.

★ Doen

Ga eens na met de hele klas welke religies er bij jullie in de klas voorkomen.

Maak er een overzicht van.

Verdeel de verschillende religies over even zo veel groepen.

Verzamel per groep informatie over een religie, bijvoorbeeld over:

- ★ Waar vieren mensen hun religie samen (kerk, moskee, synagoge)?
- ★ Hoe vieren/bidden ze samen?
- ★ Welk boek is voor hen belangrijk (of meer boeken) en hoe komen ze te weten wat daarin staat (zelf lezen, voorlezen, zingen, verzen opzeggen)?
- ★ Welke symbolen zijn belangrijk (een ster, een kruis)?
- ★ Vul dit aan met eigen vragen en zoek daar de antwoorden op.

Je kunt de informatie die je hebt verzameld, verwerken in een tekening, een lied of rap of een toneelstukje.

6

Mag je alles zeggen wat je vindt?

Iedereen heeft, elke dag, te maken met politiek. Wist je bijvoorbeeld dat politici, zoals ministers en leden van de Tweede Kamer (volksvertegenwoordigers), elke dag praten en wetten bedenken over zaken die ook met jouw leven te maken hebben? De minister van Onderwijs beslist bijvoorbeeld welke vakken jij op school krijgt en wat je daarbij precies moet leren.

Politici vinden het belangrijk hoe de mensen in het land zelf over verschillende onderwerpen denken. Bijvoorbeeld over de veiligheid in het verkeer voor fietsers en voetgangers, of dat er meer geld beschikbaar moet komen voor computers op scholen of hulp aan ontwikkelingslanden. Hoe beter de politici weten wat de mensen in het land willen, hoe beter ze daarbij kunnen aansluiten.

Wat is politiek?

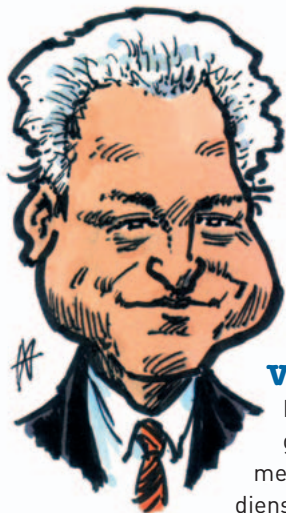
Wat is 'de politiek' eigenlijk? De politiek is niet een persoon of een ding. Je zou kunnen zeggen dat de politiek alles te maken heeft met de wetten en regels van ons land. Die wetten en regels moeten passen bij de mensen en bij de tijd waarin we leven. Als het goed is, zorgen alle wetten en regels samen ervoor dat we veilig en vreedzaam met elkaar kunnen samenleven.

Meestal wordt met 'de politiek' de groep van 150 volksvertegenwoordigers bedoeld die in de Tweede Kamer in Den Haag zitten. Of de regering, die ook in Den Haag zit. In Amsterdam bedoelen we met 'de politiek' ook vaak de burgemeester, Job Cohen. Of de wethouders, maar die zijn wat minder bekend.

De gebouwen van regering en parlement in Den Haag

Al deze personen houden zich bezig met wat goed is voor de mensen in Nederland. Zij denken na over het onderwijs, over het milieu, het verkeer en de economie. Ook houden zij zich bezig met wetten en regels over wat mag en niet mag.

Vrijheid van meningsuiting

In Nederland mag iedereen vinden en geloven wat hij wil. We hebben vrijheid van meningsuiting en ook vrijheid van godsdienst. Politici houden zich dan ook in principe niet bezig met godsdienst of met heilige boeken.

In Nederland mag je immers geloven wat je zelf wilt. Je mag naar de kerk, je mag naar de moskee, je mag naar de synagoge, je mag ook op een matje zitten mediteren, en je mag ook niet geloven.

Waarom praten veel politici dan wel over de islam en de Koran?

Omdat ook politici mogen zeggen en denken wat zij willen. Zij geven ook hun mening over godsdiensten en dus ook over de islam. Voor politici geldt dezelfde vrijheid van meningsuiting als voor alle mensen.

Maar hoe ver kan dat gaan, dat uiten van je mening?

Als je slechte dingen over iemand vertelt, voelt die ander zich gekwetst. Die durft misschien niets

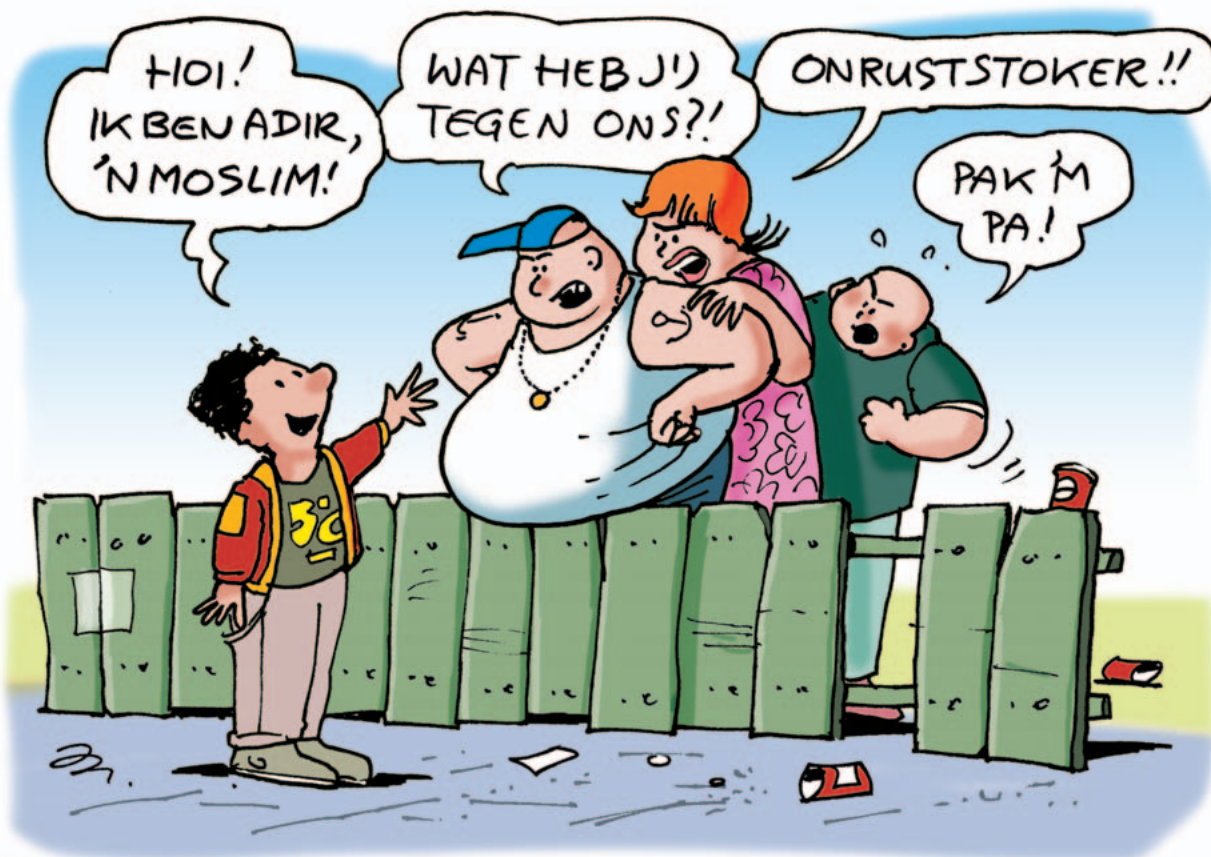
meer te zeggen, omdat hij bang is om nog meer gekwetst te worden. Dan blijft er weinig over van de vrijheid van meningsuiting.

In Nederland hebben we een democratie. Dit betekent onder andere dat alle inwoners van ons land een stem hebben over hoe ons land wordt geregeerd. Die stem heb je niet alleen bij verkiezingen, maar je bent altijd vrij om alles te zeggen wat je vindt. Om prettig met elkaar samen te kunnen leven, moet je daarbij natuurlijk wel rekening met de ander houden. Tegelijkertijd moet je elkaar de ruimte geven om te kunnen praten, de ruimte om je mening te bespreken.

Negatieve aandacht

We hebben het gehad over *generaliseren*. Dat is een hele groep verantwoordelijk stellen voor de daden van een deel van die groep. Niet alle scholieren zijn relschoppers, omdat er een paar van een staking gebruik maken om rotzooi te trappen.

Toch praten politici soms over 'de islam' of over 'de moslims', terwijl ze vaak een bepaalde groep of soms zelfs een bepaalde persoon bedoelen. Als je op die manier spreekt kan jouw *vrijheid van meningsuiting* heel negatief en kwetsend overkomen. Mensen voelen zich persoonlijk aangesproken, omdat ze bij die groep horen.

Op tv, op straat, in de kranten, op internet en in de Tweede Kamer gaat het vaak over de islam en over moslims. Wat is er aan de hand?

Soms hebben politici het over de islam en over moslims omdat er dreigingen van terrorisme of aanslagen zijn. De datum van 11 september 2001 wordt dan vaak genoemd. De aanslagen in New York en Washington op die datum hebben grote gevolgen voor de wereld gehad.

Helaas zijn er politici die denken dat ze populairder worden door heel negatief te zijn over bepaalde groepen mensen. Zij denken dat je alles moet kunnen zeggen, ook als het kwetsend kan zijn. Maar dat maakt het er in Nederland niet prettiger op. Want voor je het weet hitsen ze de een tegen de ander op.

Kranten zijn altijd op zoek naar de mening van politici. Zeker als die meningen aanleiding zijn voor stevige discussie. Of juist die discussie kunnen opwekken. Ook dat hoort bij de democratie en bij vrijheid van meningsuiting. Gelukkig zijn er ook politici die over bepaalde meningen erg boos kunnen worden en dat ook zeggen. Er wordt door politici in Den Haag vaak gepraat en soms fel gediscussieerd, want ze zijn het lang niet altijd met elkaar eens.

En toch is dat de manier: praten en nog eens praten. Over wat jou boos maakt, wat jij vindt van de mening van anderen en hoe jij denkt dat het beter of anders kan. En wat jij voelt is daarbij belangrijk: breng het onder woorden en... **laat je niet gek maken!**

★ Doen

Maak in kleine groepjes een krantenartikel mét kop, waarin je op een positieve manier de aandacht vraagt voor iemand of een groepje mensen uit jouw buurt. Beantwoord daarin de volgende vragen:

- ★ Wat is de reden voor deze positieve aandacht: wat doen ze?
- ★ Waarom vind jij dat ze deze aandacht verdienen?
- ★ Wat voor gevoel geeft het jou (en misschien ook andere buurtbewoners)?
- ★ Wat zou je willen doen om ze in het zonnetje te zetten?

